

Kunstenaar zoekt statuut

Fenneke van der Aa [Context & beleid](#)

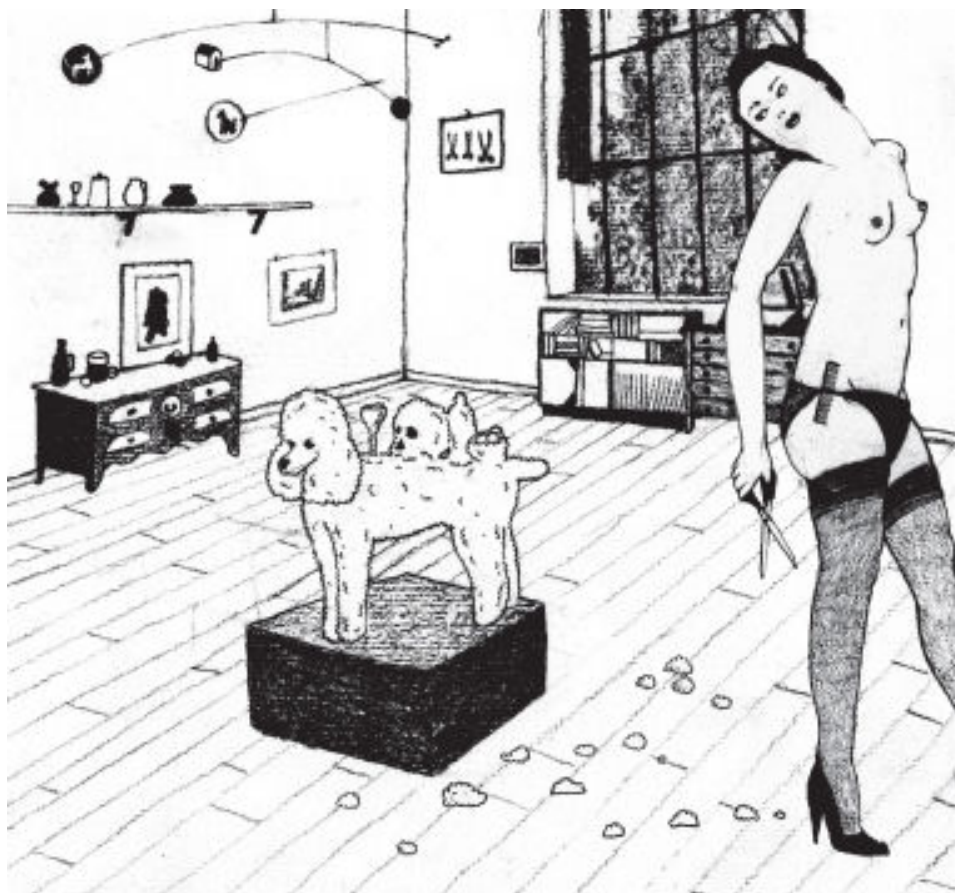
Nr. 61 april - mei 2014

Kunstenaars horen volgens het cliché hongerig weg te kwijnen op gure zolderkamertjes. Niet in België. Want als kunstenaren hier sociale zekerheid opbouwen én een werkloosheidsuitkering krijgen, onder het zogenoemde ‘kunstenaarsstatuut’ dat een prachtig concept kreeg de afgelopen tien jaar echter de volle laag en werd onlangs aangepast. Wat ging er mis?

Modder gooien. Dat gebeurde de laatste jaren met regelmaat wanneer over het kunstenaarsstatuut werd gesproken. Het statuut werkte niet, daarvan moest de explosieve groei van het aantal kunstenaars in de werkloosheid getuigen. Iedereen was nu kunstenaar, onder wie honderden technici en schrijnwerkers. En dat kon door de soepelheid van de plaatselijke RVA, de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening, die de werkloosheid controleert. Diezelfde RVA zou echter juist in Vlaanderen te streng zijn en in Wallonië te soepel. Of nee, het was juist SMartBe, de gewiekste creatieve beroepen, die met slimme trucjes de voordeelregels wist te verbuigen en zichzelf rijk rekende.

De verwijten gingen over en weer, maar zeker is dat onduidelijkheid veroorzaakte. Want alleen al de naam ‘kunstenaarsstatuut’ klopt niet. Het is een sociaal zekerheidsstatuut, met eigen sociale bijdragen en bescherming. Het wordt gebruikt voor speciale kunstenaarsregels in de sociale zekerheid. Via die regels kan je als kunstenaar zonder arbeidscontract namelijk t

© Vincent Lynen

socialzekerheidsregels ingegaan. De bijpassende werkloosheidsregels van De Coninck gaan in per 1 april.

DECENNIA VAN ZWARTWERK

Die aanpassingen lijken snel, maar De Coninck benadrukt dat ze ‘niet over één nacht ijs zijn gegaan’. Dat klopt: het huidige statuut is, opgevoerd van 45 jaar gesteggel. In 1969 werd namelijk de eerste steen gelegd voor het kunstenaarsstatuut, toen ‘schouwspelartiesten’ als eersten aangesloten op het werknemersstatuut. Omdat alleen schouwspelartiesten – hoewel die term in de loop der jaren zelfs stripteasedansers omvatte – uitgebreide sociale zekerheid kregen dan andere zelfstandige kunstenaars, werd toen al discriminatie geroepen. Ook opdrachtgevers waren

in het werknemersstatuut. En zo krijg je betere sociale bescherming, vóór en na een werkloosheidsuitkering.

Afgelopen jaar was het breekpunt daar. Ruim 150 kunstenaars – onder andere Johan Grimonprez en Koen Theys – ondertekenden een publieke brief aan de Minister van Werk, Monica De Coninck, waarin zij eisten dat de discriminatie tussen werkende kunstenaars in de werkloosheid werd opgeheven. Tegen die tijd waren al 200 gerechtelijke procedures gestart, waarbij de arbeidsrechter in Brussel uitspraak deed over twee symbooldossiers. Hij verleende ook technische kunstenaarsregels in de werkloosheid, maar bleef scheppende kunstenaars buiten de wet tot grote frustratie van de sector. Ondertussen wisten CD&V-kamerleden en Stefaan De Clerck nog olie op het vuur te gooien met hun [opiniestatement](#). Daarin trokken ze van leer tegen het vermeende misbruik en legden dit als ‘discriminatiestatuut’ op. Ook zij vroegen om actie van De Coninck, maar ook van de Minister van Sociale Zaken.

Aan ministerszijde bleef het echter verdacht stil. Tot begin november, toen kwam dat beide ministers samenwerkten aan een coherenter statuut, dat werkloosheid en de sociale zekerheid die op elkaar moesten aansluiten. Later was Onkelinx klaar: per 1 januari 2014 zijn haar aangescherpte

nu opeens sociale bijdragen betalen en een ingewikkelde administratie voeren wanneer zij freelancekunstenaars inzetten. Het gevolg was zwartwerk. Voor podiumkunstenaars zelf was er geen andere optie dan dat te aanvaarden, want het zelfstandigenstatuut was voor hen ver

Het was al gauw duidelijk dat de wet uit 1969 niet werkte. Maar het kostte 30 jaar protestacties en tientallen wetsvoorstellen, voordat die wet per 1 juli 2003 werd aangepast. Grootste succes destijds was dat de discriminatie was opgelost: alle kunstenaars vielen onder het sociale statuut van de werknemer, zolang zij niet kozen voor het zelfstandigenstatuut. Zwartwerk werd voorkomen met speciale werkgeverskortingen voor de sociale lasten. En eventueel kon je kunstenaars inhuren via een Sociaal Bureau Kunstenaars (SBK), een soort interimbureau dat alle administratieve lasten overnam. De kunstenaar werkte dan via een interimovereenkomst.

HET HUIDIGE STATUUT
OPGETELD, HET RESULTAAT
NA 34 JAAR GESTEGGEL

Het kunstenaarsstatuut uit 2003 bracht de kunstenaar ook voordelen. Was je bijvoorbeeld muzikant en speelde je vaak in opdracht? Dan kon je gezien worden als werknemer. Het poppodium of het festival dat jou vroeg te komen spelen, moest betalen en jij kreeg meer uitgebreide bescherming dan als zelfstandige. Als zelfstandige heb je namelijk recht op ziekteverzekering, gezinsuitkering bij faillissement en arbeidsongeschiktheid – daarvoor sta je elk kwartaal 22,5% van je inkomsten af. Onder het werknemersstatuut krijgen bij arbeidsongevallen, beroepsziekten en werkloosheid, naast kinderbijslag en vakantiegeld.

Als kunstenaar genoot je in de werkloosheid ook bepaalde voordelen. Althans, als je aan de voorwaarden voldeed. Zo konden alleen muziek schouwspelartiesten niet-artistieke jobs weigeren en de cachetregeling gebruiken om verdiende vergoedingen om te zetten in gewerkte dagen, namelijk dat je genoeg had gewerkt om een werkloosheidsuitkering te krijgen. Het neutralisatievoordeel zorgde dat de uitkering van artiesten ‘vermakelijkheidsbedrijf, de audiovisuele sector en het filmbedrijf’, niet zo snel daalde als bij anderen. Werken naast de uitkering was ook kunstenaars geen probleem. Zo kon je in principe jaarlijks bijvoorbeeld meespelen in drie toneelstukken, terwijl je tussendoor in de werkloosheid dan alleen gekort op de dagen waarop je werkte.

HET MONSTERTJE DAT 1BIS HEET

In de regel klonken het sociaal statuut en de werkloosheidsregels goed. Het betekende dat het armoedige zolderkamercliché in principe daarmee is alles wel gezegd. Ook na 2003 was er discriminatie – scheppende kunstenaars werden nagenoeg buitengesloten van de voordelen

– en misbruik had de plek van zwartwerk ingenomen. Dat misbruik kwam er door de invoering van het beruchte artikel 1bis in de sociale Laurette Muylaert, secretaris van vakbond ACOD Cultuur, noemt het artikel achteraf zelfs ‘een monstertje, want daardoor kwamen de exc

Teun Hocks

In de praktijk hoorde 1bis anno 2003 zo te werken: je bent beeldhouwer, en je maakt opdracht van een museum en je wordt daarvoor betaald. Je voldoet aan de drie voorv loon, artistieke prestatie – en je kiest niet voor het zelfstandigenstatuut. Dan word je het werknemersstatuut. Je bouwt, via de sociale bijdragen die het museum betaalt, a zekerheid. Je krijgt nu onder andere ook vakantiegeld. En heb je even geen opdracht omdat je gewerkt hebt volgens het werknemersstatuut, een werkloosheidsuitkering. RVA laat je daarvoor je C4-ontslagformulier zien, waarop het museum heeft aangegeve een artistieke prestatie hebt gedaan.

‘Dankzij 1bis is het aantal artiesten dat bijdraagt aan de sociale zekerheid enorm toeg Liesbeth Dejonghe van Overleg Kunstenorganisaties (oKo). ‘Tegelijkertijd kwam er e de werkloosheid door het misbruik. Denk bijvoorbeeld aan kunstenaars die niet in o eigen initiatief werken. Zij vallen strikt genomen niet onder het sociaal statuut en ku genieten van de gunstige werkloosheidsregels. Toch werd dat geprobeerd.’

Een andere vorm van misbruik van 1bis is de invulling van het begrip ‘artistieke pres omschreven als ‘de creatie en/of uitvoering of interpretatie van artistieke werken in beeldende kunsten, in de muziek, de literatuur, het spektakel, het theater en de chor Timmermans, directeur van zakelijk adviespunt Kunstenloket, erkent de vage definitie voor misbruik, maar ziet ook de noodzaak van die vaagheid. ‘Wat is een sluitende de niet. Kunst evolueert voortdurend. Je moet daarom oppassen met definities. Want d te behoudend bent en dan sluit je bijvoorbeeld iemand als bloemsierkunstenaar Dan

Een brede definitie is nodig, maar zet ook de deur open voor niet-kunstenaars. Bijvoorbeeld voor hondenkappers, als we de media mogen g keer kwam dat beroep terug in de berichten over misbruik, al kent niemand een concreet praktijkgeval. Het indianenverhaal lijkt slechts g

uitroep tijdens een Waalse infosessie: ‘Straks kunnen hondenkappers ook onder 1bis werken!’ Het andere, veelgenoemde voorbeeld van de volgens De Coninck wel waar: ‘We hebben concrete dossiers van buitenlandse firma’s die bij een theaterzaal alle werkzaamheden – van pc-technicus tot acteur – opgaven als artistieke prestaties.’

Ook klachten over ambachtelijke en technische activiteiten die als artistiek werden opgegeven, lijken te kloppen. Het bedrijf Profiel bijvoorbeeld kunstwerken restaureert, zag opdrachten aan zich voorbijgaan doordat concurrenten restauratiewerk als artistieke prestaties opgaven. Dat bespaart loonkosten en daarmee een flink prijsvoordeel op, want als je artistieke prestaties levert, kan je werkgeverskortingen en het lagere btw-tarief. Profiel procedeerde vanwege die oneerlijke concurrentie en haalde zijn gelijk.

ARTISTIEKE SCHEMERZONE

Wanneer het woord ‘misbruik’ valt, wordt in dezelfde ademzucht vaak de vereniging SMartBe genoemd. Via SMartBe kunnen kunstenaars hun administratie en contracten regelen, door de vereniging te laten optreden als opdrachtgever of als SBK. De vereniging telt bijna 55 000 leden, ruim 17 000 leden minstens één contract via SMartBe lieten lopen; in totaal werd dat jaar meer dan 100 miljoen euro via SMartBe gefactureerd.

Met dat soort aantallen kan je makkelijk stellen dat hoge bomen nu eenmaal veel wind vangen. Maar volgens Servaas Le Compte van vakbond Cultuur vangt SMartBe die wind doordat het er ‘bijzondere lezingen’ van artikel 1bis op nahoudt: ‘Iedereen is volgens hen kunstenaar: psycholoog, ambachtslui, de man die deze tafel heeft gemaakt en degene die dat bloemstuk in elkaar heeft gestoken.’ De vakbondsman zegt dat SMartBe een vrij brede interpretatie hanteert: ‘Vrij breed is dan natuurlijk het eufemisme van het jaar.’ Eric Lauwers, directeur van de Vereniging voor Creatieve Beroepen, de belangenvertegenwoordigingstak van SMartBe, ontkent echter alle misbruik bij de vereniging: ‘Er is misbruik, maar wij hebben het nooit gezien.’

Dat de vakbonden en SMartBe niet samengaan, is al jaren bekend. In 2010 kwam zelfs een pamflet uit van de drie vakbonden ACV, ABVV en ACLVB, waarin ze zeiden dat het ‘niet *smart*’ was om met SMartBe in zee te gaan. Wanneer je werkt zonder arbeidscontracten, zoals bij artikel 1bis, geldt het arbeidsrecht niet. De vakbonden wijzen naar SMartBe, en waarschuwen voor het risico dat je financieel wordt uitgeknepen en minder rechtszekerheid hebt als je via hen werkt. Vanzelfsprekend worden beide zaken door SMartBe ontkend. Overigens pleit de vereniging juist voor toepassing van het arbeidsrecht op

---

WANNEER HET WOORD
VALT, WORDT IN DEZE
ADEMZUCHT VAAK DE

artikel 1bis, maar ‘daarover zwijgen de vakbonden wijselijk’, aldus Lauwers.

SMARTBE GENOEMD

De twee partijen kennen elkaars argumenten en weten die inmiddels makkelijk te weerleggen. Zo zegt Le Compte dat zo’n 20% van de artistieke C4-ontslagformulieren die hij onder ogen krijgt, helemaal niet gaat over kunstzinnige activiteiten. En die komen praktisch allemaal van SMartBe. Je vult er namelijk zelf je contract in en kruist aan of het contract wordt ondertekend door jou en de opdrachtgever, en passeert nog een SMartBe-adviseur, maar in principe bepalen jij en de opdrachtgever het werk ‘artistiek’ is of niet.

De vakbondsman toont als bewijs van misbruik de SMartBe C4-formulieren van een belichter en een dansleraar. Voor Lauwers is het echt ontkennen dat dat misbruikvoorbeelden zijn, want het zijn activiteiten die zich in de artistieke schemerzone bevinden: in principe zijn ze niet kunnen het wel zijn. Een belichter hoeft niet slechts een lichtshow uit te voeren: hij kan die show ook creëren. Een danser kan zelf een choreografie en vervolgens aanleren. Of meedansen in de eindopvoering.

Voor Le Compte gaat het vooral om verantwoordelijkheid nemen: ‘Ik krijg bijvoorbeeld een erfenis en gebruik dat geld om via SMartBe een werkloosheidsuitkering te regelen. Ik doe alsof ik een artistieke prestatie heb gedaan, betaal mezelf via een van de constructies van SMartBe een artistieke C4 en herhaal dat een paar keer, zodat ik mijn uitkering behoud. Niemand die me controleert. Het bedrijf is puur op winst uit.’ Van de constructie, die Muylaert van ACOD het ‘kopen van een C4’ noemt, onzin: ‘Als we daarvan lucht krijgen, dan sluiten we het lid uit.’ Ook de T-groep, maar krijgen nooit die kritiek. Wij steken echter onze nek uit en verdedigen onze leden.’ Bij SMartBe worden op elk factuurbestand de werkkosten berekend. Alle winst wordt volgens Lauwers gebruikt voor de werking, maar vooral voor de verbetering van de dienstverlening, voorlichting, onderzoek en belangenbehartiging.

DUBBELE CIJFERS

Dat er misbruik is gemaakt van de voordeelregels, is duidelijk. De omvang van het misbruik echter niet; daar is volgens De Coninck nooit onderzoek gedaan. Ook op basis van cijfermateriaal kom je moeilijk tot die conclusie. Het is immers niet duidelijk hoeveel kunstenaars België daadwerkelijk rechtmatige doelgroep is dus moeilijk af te bakenen. Toch duiken er regelmatig berichten op over grootschalig misbruik, waarbij allerlei kunstenaars gebruikt, en naar het Brusselse Gewest wordt gewezen.

Bij de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) is het aantal kunst werkgevers bijdragevermindering opgaven, bijna verdubbeld: van 7201 in 2012. Kosten voor die bijdragevermindering? 7,6 miljoen in 2012. De grootste groei ligt echter niet in Brussel, maar in Walloni bijdragevermindering voor kunstenaars met 161% in de periode 2004-2013. Brussel is die groei 138%, Vlaanderen blijft ver achter met 29%. Le bijdragevermindering geldt voor alle kunstenaars die onder het we vallen, niet alleen voor kunstenaars die werken onder 1bis. Ook ge bijdragevermindering niet voor één kunstenaar. Kunstenaars werk voor meerdere opdrachtgevers, waardoor meerdere opdrachtgevers bijdragevermindering kunnen opgeven.

Over kunstenaars met een werkloosheidsuitkering doen ook geruchten de ronde. Dat aantal is de afgelopen tien jaar namelijk verdubbeld verzesvoudigd volgens de ander. De RVA zelf, die werkloosheidsuitkeringen controleert en erkent, houdt het echter op één verdubbeling, r 2004 naar 9508 in 2013. Brussel is hier wel het gewest met de grootste stijging. Het aantal kunstenaars in de werkloosheid steeg er met 133% in 2013. Wallonië had er 2359 in 2013, een stijging van 118% ten opzichte van 2004. Vlaanderen blijft met 2541 kunstenaars in de werkloosheid in achter, ondanks een forse groei van 55%.

De cijfers zijn verdubbeld. Zoveel is duidelijk. Maar dat staat niet gelijk aan misbruik. Dat benadrukt ook de minister van Werk. Een werkl sowieso al voorspelbaar: de afgelopen tien jaar is de artistieke markt er niet vrolijker op geworden, met gesloten instellingen, teruglopende drang naar flexibilisering. Daarnaast kost het ook tijd om de complexe wetgeving bekend te maken bij de doelgroep. Desondanks verklarer slechts deels de explosieve groei van de bijdrageverminderingen en uitkeringen. Dat hier misbruik om de hoek komt kijken, kan dus bijna kunstenaarsvereniging NICC beaamt dat: ‘Er wordt veel over geroepen en objectief onderzoek ontbreekt,’ zegt Josine De Roover, ‘maar oo wenkbrauwen bij de cijfers.’

EIGENZINNIGE INTERPRETATIES

Terwijl stemmen opgingen om alle voordeelregels gewoon af te schaffen vanwege het misbruik, presenteerde de Nationale Arbeidsraad in

waarin zij pleitte voor een duidelijker omschrijving van het begrip ‘artistieke prestatie’. Dat zou al een groot deel van het misbruik moeten het advies werd echter niets gedaan. Alhoewel, de RVA besloot daarop zelf, op geheel eigenzinnige en progressieve wijze, de werkloosheids verscherpen, door in een handvol infobrieven de wetsteksten te voorzien van eigen interpretaties. Le Compte: ‘Dat mag de RVA met haar c bevoegdheid helemaal niet doen. Natuurlijk mogen ze wel interpreteren, maar dat was gewoon de wet herschrijven.’

De RVA wilde vooral de voordeelregels beperken tot artiesten die werken in het spektakelbedrijf. Want dat is natuurlijk makkelijker contr musicalartiest bewijs je namelijk makkelijker wanneer je hebt gewerkt dan als schilder. RVA legde ook de nadruk op de locatie. Deed je als een performance in een museum? Of speelde je mee in een toneelstuk in een parochiekerk? Grote kans dat de RVA het dan niet accepteert prestatie voor de berekening van het aantal gewerkte dagen. Zo verhoogde de RVA dus de drempel tot de uitkering. Bovendien voerde de R Waar je vroeger met je artistieke C4-ontslagformulier in principe genoeg kon aantonen, moest je nu een compleet dossier opbouwen, com persartikels over je prestatie. Op basis van dat dossier keek de plaatselijke RVA-inspecteur na of je aan alle voorwaarden voldeed. ‘Met alle Liesbeth Dejonghe van oKo, ‘maar ik geloof dat je dat beter laat doen door mensen die verstand van de sector hebben.’

De gebrekkige kennis van RVA-medewerkers wordt vaker benoemd, evenals die van de medewerkers van tewerkstellingsorganisaties VDAB, Actiris en Le FOREM. De Brusselse kunstenaar Axel Claes kan daarover meepraten: ‘Bij de RVA gaan ze gewoon een standaard vragenlijst af en bij Actiris ben ik inmiddels aangekomen bij mijn negende consulente. Ik moet telkens opnieuw mijn hele dossier doornemen. De ene consulent moet ik daarbij echt alles uitleggen, terwijl de andere wel de regels kent.’ Aanleiding voor de brutaliteit van de RVA was de plaatselijke wisselvalligheid die misbruik mogelijk maakte. In Vlaanderen waren de inspecteurs bijvoorbeeld te streng en kreeg je niets gedaan. In Wallonië en Brussel waren ze opvallend milder. Daarnaast maakte het ook verschil van stad tot stad, van dag tot dag, wat het oordeel van de RVA was.

VOORAL IN BRUSSEL K
BEST AANKLOPPEN VO
WERKLOOSHEIDSUITKI
KLINKT HET IN DE WA

Voorals in Brussel kon je het best aankloppen voor een werkloosheidsuitkering, zo klinkt het in de wandelgangen. Want daar kon je als sch nog gebruikmaken van de cachetregel en het neutralisatievoordeel, wat indruiste tegen de wetsteksten en niet gebeurde in de andere regio Brussel in juni 2013 4608 kunstenaars in de werkloosheid. Een opvallend groot aantal, aangezien Wallonië en Vlaanderen samen op 4900 kunstenaars uitkomen. Die regionale verdeeldheid wilde de RVA stopzetten. Met de verstrenging haalde de RVA zich echter de woede van

de hals. Dat culmineerde in ruim 200 processen bij de Arbeidsrechtbank, waarover nog altijd niet het laatste woord is gevallen.

In 2013 werd meer dan ooit duidelijk dat de koek op was voor het kunstenaarsstatuut. Inmiddels had de Nationale Arbeidsraad een meer c gegeven, dat de bron vormde voor de volledige aanscherping van het kunstenaarsstatuut. Daarin werd onder andere voorgesteld de twee lu stemmen en een kunstenaarsvisum in te stellen. Maar of de daadwerkelijke aanscherpingen gaan werken, dat is nog de vraag.

* Lees ook [deel 2 van dit dubbelluik: 'Een uitgeknutseld kunstenaarsstatuut'](#), over de aangescherpte kunstenaarsregels vanaf 2014.

Fenneke van der Aa studeerde Kunstwetenschappen aan de UGent en is freelancejournalist. Ze schreef dit dubbelluik met een onderzoeks *rekt:verso*.

© *rekt:verso* 2014.